

מנחם אב תשע"ו

דפ"ט

בין הדף היומי ופרשת השבוע

ב"ק סז. – יאוש לא קונה - בגלות וגאולה

בימים אלו של ציפייה לגאולה משננים אנו מה, בין היתר, גרם לחורבן ולגלות הבאה אחריו ומה יכול להחיש את הגאולה.

הגמרא הנלמדת בדף היומי במסכת בבא קמא דף סז. אותה נלמד בב' באב במסגרת דיון על דין גזילה, האם עשויה להיחשב כקניין בידי הגוזל, מביאה מימרא של עולא: "אמר עולא מניין ליאוש שאינו קונה שנאמר (מלאכי א, יג) 'וְהִבֵּאתֶם גְּזוּל וְאֵת הַפֶּסֶחַ וְאֵת הַחֹלֶה וְהִבֵּאתֶם אֶת הַמִּנְחָה, הָאֲרֶצֶה אוֹתָהּ מִיְדְּכֶם – ועל זה אומרת הגמרא, גזול דומה לפיסח בכך שאין תקנה למציאות מומו שתישאר תמיד אף גזול אין לו תקנה בין אם בעליו התייאשו ובין אם לא..."

הנביא מתאר כאן מציאות קשה. מציאות אשר לכהנים אין מוטיבציה בעבודת המקדש. הכהנים מביאים קרבנות לא ראויים. כיצד נוצרת מציאות זו ומה מכשיר מציאות זו? - שהעם מבזים את הכהנים. ומדוע? - מפני שהכהנים לא קיימו את תפקידם לפני העם. הכהנים שהיו צריכים להיות מורי ההוראה בעם אינם מלמדים תורה ואף לא לוקחים שוחד. כתוצאה וכחלק מתהליך ההתדרדרות העם מתחיל לזלזל בכהנים.

זלזול גורר זלזול והנביא אומר על כך 'וגם אני נתתי אתכם נבזים וּשְׁפִלִים לְכָל הָעָם כְּפִי אֲשֶׁר אֵינְכֶם שֹׁמְרִים אֶת דְּרָכֵי וְנִשְׂאִים פָּנִים בְּתוֹרָה' (מלאכי ב).

הנביא בשליחותו מתריע שכנגד זלזול וחילול בית המקדש, עשוי לבוא זלזול וחילול כבוד עם ישראל.

כנגד כל זאת עומד הנביא מלאכי וממלא את שליחותו ומביא את עם ישראל להכרת גודלו וגודל תפקידו.

ספר מלאכי עוסק גם הוא בגודל הזה. זהו הספר האחרון בתנ"ך, והפסוקים האחרונים שלו הם אפוא הפסוקים החותמים את התורה, הנביאים והכתובים, ובהם נאמר: "הֲנֵה אֲנֹכִי שֹׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִים לְפָנַי בּוֹא יוֹם ה' הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא וְהַשֵּׁיב לֵב אֲבוֹת עַל בְּנֵים וְלֵב בְּנֵים עַל אֲבוֹתֶם פֶּן אֲבוֹא וְהִכִּיתִי אֶת הָאָרֶץ חָרָם" (מלאכי ג כג כד) מפסוקים אלו למדו חכמים בסוף משנה עדויות כי אליהו הנביא יבוא באחרית הימים "לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם שנאמר 'הנה אנוכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'..." (עדויות ח', ז).

בכוונת מכוון מדבר מלאכי על תפקידו המיוחד של אליהו הנביא באחרית הימים, שכן רוב ספר מלאכי עוסק בתפקוד לא נכון של הכהנים בני לוי בתקופה שעם ישראל חוזר לארצו אחרי ע' שנות גלות בבל. הכהנים והלוויים, המנהיגים הרוחניים של ישראל, היו צריכים למלא תפקידם ולהשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, אבל הם חיללו שם שמים בהתנהגותם והרחיקו את עם ישראל מהתורה על כן פונה אליהם הנביא מלאכי ומסביר להם שעם ישראל נוצר כעם גדול. תפקידו – תפקיד גדול. בית המקדש הוא הבית הגדול והקדוש שנקרא שם השם

עליו, וה' הוא גדול מאוד שנאמר: "כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום מקטר מגש לשמי ומנחה טהורה כי גדול שמי בגוים אמר ה' צבאות ואתם מחללים אותו באמרכם שלחן ה' מגאל הוא וניבו נבזה אכלו"

(מלאכי א, יא)

חילול השם המדובר נעשה בתקופה שבה יש צורך מיוחד דווקא בקידוש השם, תקופת שיבת ציון, בה בונים ומייסדים את בית המקדש השני.

בניין בית המקדש אמור להיות נס לכל העמים, שידעו כי יש אלוקים בישראל וכי הוא מנהל את עולמו בצדק. שנאמר: "ובאו עמים רבים וגוים עצומים לבקש את ה' צבאות בירושלם ולחלות את פני ה' " (זכריה ח כב) "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' " (יחזקאל לח כג) וכשהעם חוטא בייעודו וגורם לחילול השם בתקופה מיוחדת וחשובה זו – הוא פוגע בעיקר בעצמו.

חכמינו במסכת מגילה דף י"א ע"א אומרים, כי כל הנבואות שנכתבו בתנ"ך הוצרכו לשעתן והוצרכו גם לדורות. בימי הגאולה שלנו טרום בניית הבית השלישי בעז"ה קיימת חשיבות גדולה למי שהנו בעל לב ומבט גדול ושגדלות התורה והארץ לנוכח עיניו, להפיץ גדלות זו של התורה, הארץ והתקופה ולוואי ונזכה.

ולחתימת הדברים ומתוך ציפייה לישועה יש לשים לב בשולי הדברים לקביעתו של עולא 'יאוש לא קונה' וכהוכחה מובא פסוק בהקשר של גלות וגאולה. ואולי בדרך רמז יש כאן מסר כי בענייני גאולה גם אם ח"ו מתעורר יאוש הוא לא יכול להוות קניין לאף אחד בעמנו, בארצנו ולבטח בתורתנו. יה"ר שציפייתנו ותקוותנו התמידיים יחישו פעמי גאולתנו והס יאוש ממחוזותנו.

ב"ק פז. – יומא טבא לרבנן – פרשות מסעי ואתחנן

אומרת המשנה בדף פז: "המבייש את הערום המבייש את הסומא והמבייש את הישן חייב, וישן שבייש פטור. נפל מן הגג והזיק ובייש חייב על הנזק ופטור על הבושת עד שיהא מתכוון". אומרת על כך הגמרא משנתנו לא הולכת בשיטתו של ר' יהודה. מדוע? משום שר' יהודה סובר שסומא אין לו (חיוב) בושת ובמשנה כתוב שרק אדם ישן שבייש פטור אך סומא לא. לכן מסיקה הגמרא שמשנתנו לא כשיטת ר' יהודה.

באותה ברייתא שרבי יהודה אומר שלסומא אין בושת הוא גם אומר שסומא פטור מחיוב גלות אם רצח בשגגה וכן פטור הוא מחיוב מלקות וממיתת ב"ד, לפי לשון אחת.

מה המקור לשיטתו של רבי יהודה? על כך אומרת הגמרא, שאת הפטור לגבי חיוב בושת לומד ר' יהודה גז"ש מעדים

אחד מישראל, וכל תלמיד מגלה בתורה את הפן המיוחד לו. דרך לימוד התורה מביא כל אחד לידי ביטוי את הנקודה המאפיינת אותו. כמו בשוק בו יש שלל צבעים וגוונים, אלא שבניגוד לשוק, העיסוק בתורה, מברר באופן חד ומדויק יותר את הגוון הפרטי של כל אחד ואחד מישראל, את ההופעה הנשמטית המיוחדת לו. מה שמדהים הוא שדווקא המעמד בו ניתנת התורה מבליט ביותר את האחדות: 'ויחן שם ישראל נגד ההר- כאיש אחד בלב אחד'. כולם עומדים סביבות הר סיני והקב"ה שירד עליו פונה לכל אחד מהפרטים השונים בהתעלם מהמיוחד שבו. כל ישראל חוזים באותו הופעה א-לוקית, שומעים את אותם הקולות ומקבלים את אותה תורה. חז"ל אף דרשו כי בעומדם תחת ההר נרפאו כל החולים - המוגבלות המיוחדת והשונות הפיזית שהייתה בכל אחד נעלמה כלא היתה. כשנתן הקב"ה את התורה הייתה דממה הממחישה כי מול ירידת התורה בסיני, אין משמעות לקולו המיוחד של כל אחד מהפרטים.

זאת הנקודה שמציין רב יוסף שהתורה זיכתה אותנו בנתינתה לברר את ייחודו של כל אחד שיחד יוצר תמונה מאוחדת להבדיל מהשוק שהנו אוסף פרטים.

בעז"ה נזכה להתאחד סביב התורה ע"י הבלטת ייחודו של כל אחד בדרך לימודו אותה ובאות שיש לו בה. ובידוע שר"ת ישראל הם: יש ששים לבוא אותיות לתורה.

ב"ק פא. - פנו וסעו לכם - פרשת דברים

אגב המשנה בדף עט: שעסקה בדברים האסורים לעשות בארץ מפני שפוגעים ביישוב ארץ ישראל כגון: גידול בהמה דקה המכלה את השדות. אומרת הגמרא עשרה תנאים התנה יהושע עם השבטים וביניהם שמוותר לכולם לדוג בחכה בימה של טבריא אך אסור לפרוש רשת רחבה התקועה בים בצורה אנכית ללכידת דגים, שתשמש להעמדת הספינה. ומוסיפה הגמ' ברייתא בה רבי שמעון בן אלעזר אומר כי המטלטלים המצויים בהרים (כגון עצים שנעקרו מהרוח) הם בחזקת כל השבטים אך המחוברים הם בחזקת אותו השבט ואין לך כל שבט ושבט מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק שנאמר (דברים א, ז) 'פנו וסעו לכם ובאו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר בשפלה ובנגב ובחוף הים'.

כיצד ניתן להסביר זאת שהארץ מתחלקת לכולם? - מוסבר בספרי חסידים בהמשך ובהתאם למאמר קודם שדווקא מידת ההתחלקות מורה על האחדות ע"י שלכל אחד חלק בכל כך תגבר האחדות. הנשמה מקורה חצוב ממקור אחד אך מחולקת היא בגופים. כך גם בארץ. 'בראשית ברא...!' בשביל התורה וישראל שנקראו ראשית. ולוואי ונזכה לחלוק עם כולם ולהיות אחד ובזכות כך להיגאל.

זוממים. ומסביר רש"י כתוב בעדים זוממין (דברים יט, כא) 'לא תחוס עיני עליו' ובבושת גם כתוב (שם כה, יב) 'וקצותה את כפה לא תחוס עיניך' כפי שעדים אי אפשר בסומים שהלא צריך לראות, כך גם בבושת מהגז"ש. הלימוד של ר' יהודה והבר פלוגתא שלו ר' מאיר לגבי פטור/אי פטור סומא מחייבי מלקות ומיתות, נסוב על הפסוקים הבאים:

- (א) "או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות..." (במדבר לה, כג)
- (ב) "אשר יכה את-רעהו בבלי-דעת..." (דברים יט, ד)
- (ג) "ואשר יבא את רעהו ביער לחטב עצים..." (שם יט, ה)

ר"מ	ר' יהודה
בלא ראות	למעט סומא. 'ואשר יבא' - ריבוי (יבא - אפי' סומא), 'בלא ראות' - מיעוט.
לרבות סומא.	עכ"פ הוכח שסומא לא בכלל חייבי גלויות ובתנועת שרשרת של גז"ש, נלמדים חייבי מיתות ב"ד רוצח-רוצח מחייבי גלויות וחייבי מלקיות רשע - רשע מחייבי מיתות ב"ד.
מיעוט אחר מיעוט - בא לרבות.	לפי ר' יהודה 'בבלי דעת' - בא למעט מי שעשה במתכוון.

לפי לשון שנייה פטור הסומא מכל הדינים(משפטים) שבתורה משום שכתוב (במדבר לה-כד) 'ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה' כל שישנו במכה ובגואל הדם ישנו במשפטים כל שאינו במכה ובגואל הדם (כסומא כפי שראינו בטבלה שממעטים אותו לשיטת ר' יהודה מפרשת גואל הדם) אינו במשפטים. לפי לשון שלישית רבי יהודה פוטר את הסומא מכל המצוות האמורות בתורה. לפי לשון זו ר' יהודה לומד זאת מהפסוק (דברים ו, א) 'ואלה המצוות החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצוות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצוות וחקים' אומר על כך רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצוות קא עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקדינא (לא מצווה) וקא עבדינא מצוות והשתא דשמעית להא דר' חנינא דאמר ר' חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי.

פסוק זה הביא להסקתו של רב יוסף שכן הוא מלמד שסומא פטור בפטור כללי מכל המצוות ולא רק מדינים וכו' כמו בלשונות הקודמים.

פסוק זה מופיע בפרשת ואתחנן בסמוך למתן תורה המזכיר לנו מימרא אחרת של רב יוסף המובאת בפסחים סו: " רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא. אמר אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא".

לכאורה דברי רב יוסף אינם מובנים. מחוץ לביהמ"ד קיימות דמויות שונות, בעלות גוונים שונים. כל אחד ופרצופו המיוחד לו, כל אחד ודעתו המיוחדת לו, והדבר מתבטא בתחומי העיסוק המגוונים שבמציאות הרחבה. דווקא חי בית המדרש נראים חד גוניים וחסרי ייחוד, כולם עמלים על אותה התורה, כמעט באותו אופן ובאותה הצורה. בית המדרש נראה אפילו כרומס אישיות פרטית ומיוחדת של כל אחד ואחד. רב יוסף מרגיש הפוך לחלוטין. רב יוסף אכן מתכוון כי בביהמ"ד ניכרת יותר עצמיותו של כל אחד ואחד.